

วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่กับการอนุรักษ์
และพัฒนานาฏศิลป์ล้านนา
The Conservation and Development
of Northern Thai Dance by Chiang Mai College
of Dramatic Arts

(Received: Sep 2, 2020 Revised: Dec 10, 2020 Accepted: Dec 20, 2020)

เอกชัย ศรีรินดา¹

Akkachai Sriranda

อนุกุล โรจนสุขสมบุรณ์²

Anukoon Rotjanasuksomboon

บทคัดย่อ

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบของการอนุรักษ์ และพัฒนานาฏศิลป์ล้านนาที่มีความเป็นแบบเฉพาะ ในความเป็นแบบฉบับ ของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ที่มีท่วงท่า ลีลา ตลอดจนกระบวนการ ที่ได้รับถ่ายทอดจากครูสมพันธ์ โชตนา นักแสดงในพระอุโบสถ์ในพระราชชายา เจ้าดารารัศมีผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสารชั้นต้น และเอกสารชั้นรอง ตำรา งานวิจัย และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผลการศึกษา พบว่า วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ได้มีการอนุรักษ์และพัฒนาด้านการแสดง

¹นิสิตบัณฑิตศึกษา สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย

²รองศาสตราจารย์ ดร.ประจำสาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อย่างต่อเนื่องแบ่งออกได้ 3 ช่วงคือ 1) การแสดงพื้นบ้านล้านนาของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ ที่ได้รับการถ่ายทอดในสายคุ้มหลวง คุ้มพระราชชายาเจ้าดารารัศมี 2) การแสดงพื้นบ้านล้านนาของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ ในแนวคิดสร้างสรรค์พัฒนาจากพ้องต้นแบบพระราชชายาเจ้าดารารัศมี 3) การแสดงพื้นบ้านล้านนาของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ สร้างสรรค์พัฒนาผลงานจากการศึกษางานวิจัยในระดับปริญญาตรีและการเสนอชุดการแสดงนาฏศิลป์ 4 ภาคของระดับวิทยาลัยนาฏศิลป์ โดยการแสดงทั้งหมดได้ยึดตามหลักของความเป็นจารีตนาฏศิลป์ล้านนาแบบวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ ที่ลักษณะเฉพาะในความอ่อนช้อย นุ่มนวล งดงาม การแสดงต่าง ๆ ได้ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นสู่ศิษย์ในรุ่นปัจจุบัน

คำสำคัญ: การรำไทย (ภาคเหนือ) การรำแบบคุ้มพระราชชายาเจ้าดารารัศมี
การแสดงพื้นบ้านล้านนา

Abstract

This article aimed to study the essence of conservation and development of Lanna performance of Chiang Mai College of Dramatic Arts influenced by Mrs Sompan Chotana, the artist of the court of Princess Dara Rasmi. This study employed qualitative methods, including primary and secondary sources of data as well as interviewing experts. The results have shown three crucial aspects of conservation and development as follows: 1) Folk dance styles of Chiang Mai College of Dramatic Arts have been transferred from the court of Princess Dara Rasmi, 2) the creation of Lanna performance of Chiang Mai College of Dramatic Arts was developed from the prototypical forms of Princess Dara Rasmi, and 3) The northern Thai dances of Chiang Mai College of Dramatic Arts, which have been performed at the National Dance Festival of College of Dramatic Arts, were created and developed in line with a unique tradition of Chiang Mai College of Dramatic Arts. Such tradition contains delicate and beautiful movement passed down through generations.

Keywords: Thai Dance (Northern), Dance form Princess Dara Rasmi, Lanna Folk Dance, Conservation of Lanna performance, Development of Lanna performance

บทนำ

เมื่อปี พ.ศ. 2514 กรมศิลปากรได้มีนโยบายขยายการศึกษา มายังภาคเหนือ คือ จังหวัดเชียงใหม่ จัดตั้งโรงเรียนนาฏศิลป์เชียงใหม่ขึ้น (ปัจจุบัน คือ วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่) โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมในราชสำนักล้านนาไว้ จึงได้เชิญนางสมพันธ์ โชตนา ไปเป็นครูสอนการฟ้อนรำพื้นเมืองให้แก่ นักเรียน นักศึกษาวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ โดยนำท่าฟ้อนเมือง (ฟ้อนเล็บ, ฟ้อนเทียน) แบบคุ้มหลวง, ฟ้อนม่านมุยเชียงตา (ฟ้อนกำเบ้อ), ระบำชอ (ฟ้อนมุขเซอ), ฟ้อนโยคีถวายไฟ, ฟ้อนเงี้ยว, ฟ้อนน้อยใจยา, ฟ้อนม่าน ชาย - หญิง นางสมพันธ์ โชตนา สามารถจดจำ ท่ารำชุดต่าง ๆ ที่ประดิษฐ์ขึ้นในสมัยพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ไว้ได้ทั้งหมด และนำมาถ่ายทอดให้ครูผู้สอนนาฏศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ (สมพันธ์ โชตนา, 2535, น. 4)

รูปแบบการแสดงพื้นเมืองภาคเหนือและพัฒนาการของนาฏศิลป์ ในวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ นั้น ได้ปรับเปลี่ยนพัฒนาตามศักยภาพ ของบุคลากรที่เข้ามามีบทบาทหรือเป็นแม่แบบปรับเปลี่ยนตามสมัยนิยม ให้มีการพัฒนาตามโครงสร้างของการปรับเปลี่ยนรูปแบบการศึกษาไทย จากโรงเรียนสอนนาฏศิลป์ดนตรีเฉพาะด้าน ยกฐานะเป็นวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ สู่ศูนย์กลางนาฏศิลป์ภูมิภาคทางภาคเหนือและเป็นต้นแบบของการขยาย การก่อตั้งวิทยาลัยนาฏศิลป์ตามภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทยอีก 11 แห่ง ตามลำดับ โดยรวมวิทยาลัยนาฏศิลป์ทั้งหมด 12 แห่งทั่วประเทศไทย (สุรพล วิรุฬารักษ์, 2549, น. 90)

การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระศิลปะ วิชานาฏศิลป์ ตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความสำคัญในการเรียน การสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีบทบาทในกิจกรรมในทักษะวิชาชีพเฉพาะ มากขึ้น ซึ่งในการพัฒนาผู้เรียนวิชานาฏศิลป์ในปัจจุบันนี้จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยน และยกระดับการศึกษามากขึ้น จำเป็นต้องสร้างแบบเรียน ในการถ่ายทอด

เนื้อหาการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความสามารถในการปฏิบัติควบคู่กับวิชาการในระดับที่สูงขึ้น

จนกระทั่งเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2541 มีการประกาศจัดตั้งสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ในราชกิจจานุเบกษา โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี องค์กรอุปถัมภ์ได้พระราชทานนาม (สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์) ซึ่งหมายถึงสถาบันผลิตบัณฑิตทางศิลปะแห่งความเจริญ วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่มีหน้าที่สำคัญนอกเหนือจากการจัดการศึกษาตามการศึกษาในระดับพื้นฐานยังมีพันธกิจในด้านการอนุรักษ์ เผยแพร่ และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ ดนตรี เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามนำมาสร้างสรรค์เป็นชุดการแสดงออกสู่สายตาประชาชนที่มีพัฒนาการในด้านการเรียนการสอนจากงานวิจัย โดยยึดรูปแบบการพ้องในคัมภลวงที่นางสมพันธ์ โชตนา (ศิลปินแห่งชาติ ด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านภาคเหนือ)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางอนุรักษ์และพัฒนาการแสดงนาฏศิลป์แบบล้านนาของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเป็นประโยชน์ต่องานวิจัย
2. เก็บรวบรวมข้อมูลของการก่อตั้งโรงเรียนนาฏศิลป์ และยกวิทยฐานะเป็นวิทยาลัยนาฏศิลป์แห่งแรกของภูมิภาค
3. สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางนาฏศิลป์ไทยและพื้นเมือง คณะครูคณะแรกในการจัดการเรียนการศึกษาวิชานาฏศิลป์ และจบการศึกษาจากวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ในช่วงแรกของการก่อตั้ง

4. เรียบเรียงข้อมูลและจัดหมวดหมู่ข้อมูลต่าง ๆ ให้เป็นระบบตลอดจนตรวจสอบและแก้ไขข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนถูกต้อง

5. วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล และนำมาเรียบเรียงเขียนรายงานเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่กับการอนุรักษ์และพัฒนานาฏศิลป์ล้านนา ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยโดยตามวัตถุประสงค์ดังนี้

วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่กับการอนุรักษ์และพัฒนานาฏศิลป์ล้านนามีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ทราบถึงการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นที่มีระบบการเรียนการสอนในสาขาวิชาชีพ โดยมีพัฒนาการของการสร้างงานการแสดงล้านนาในแบบฉบับของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ ที่มีพัฒนาการจากการเริ่มต้นมาจากต้นแบบในการแสดงราชสำนัก (คุ่มพระราชชายาเจ้าดารารัศมี) ที่พระองค์ทรงวางรากฐานจัดระเบียบการแสดงพื้นเมืองล้านนาที่มีการกระจัดกระจายไม่เป็นหมวดหมู่อยู่ตามวัฒนธรรมพื้นบ้านให้มีความสวยงาม น่าชม น่าดู ตามหลักการสร้างงานของนาฏศิลป์ไทยแบบภาคกลาง (วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่, 2534, น. 19) จึงทำให้การแสดงในรูปแบบดังกล่าวขององค์พระราชชายาเจ้าดารารัศมี ได้มีการถ่ายทอดให้ผู้รับใช้สนองงานขณะประทับที่จังหวัดเชียงใหม่จึงเป็นต้นกำเนิดของการเรียกคณะแสดงของพระราชชายาเจ้าดารารัศมีว่า “ช่างฟ้อนคุ่ม”

ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบการแสดงของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ที่มีการพัฒนาที่มีการอนุรักษ์และสร้างสรรค์มาตามลำดับ ปรากฏว่าชุดที่ได้บรรจุเข้าอยู่ในหลักสูตรของการศึกษาศาสนาวิทยาลัยนาฏศิลป์ไทย ของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ที่เคยแสดงเผยแพร่ ปัจจุบันมีทั้งหมด 21 ชุดการแสดง และผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นดังนี้

1. ศึกษาชุดการแสดงพื้นบ้านล้านนาของวิทยาลัยนาฏศิลป์ เชียงใหม่ ที่ได้รับการถ่ายทอดในสายคุ้มหลวง คุ้มพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ผู้วางรากฐานด้านการแสดงนาฏศิลป์แบบคุ้มหลวง ที่ทรงให้มีการประดิษฐ์ การฟ้อนใหม่ๆ ขึ้นมาโดยมีแนวทางการฟ้อนแบบนาฏศิลป์ในวังหลวง หรือให้มีผสมผสานกันระหว่างศิลปะของทางภาคเหนือ พม่า กรุงเทพฯ (รุจพร ประชาเดชสุวัฒน์, 2543, น. 26) จากพระอุปถัมภ์ในพระราชชายา เจ้าดารารัศมี พบว่ามีชุดการแสดงที่บรรจุในหลักสูตรการเรียนการสอน ทั้งหมด 7 ชุดการแสดง

2. ศึกษาการอนุรักษ์การแสดงพื้นบ้านล้านนาของวิทยาลัย นาฏศิลป์เชียงใหม่ ในแนวคิดสร้างสรรค์พัฒนาจากฟ้อนต้นแบบพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ที่ได้รับถ่ายทอดจาก ครูสมพันธ์ โชตนา ที่สร้างสรรค์พร้อมกับ คณะครู ภายในภาควิชานาฏศิลป์ของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ ที่ได้ นำ แนวความคิดรูปแบบความเป็นล้านนา ผ่านการสะท้อนออกมาเป็นรูปแบบ การแสดงมีการประพันธ์บทเพลงให้สอดคล้องกับการแสดงเล่าเรื่องต่าง ๆ

3. ศึกษาการแสดงพื้นบ้านล้านนาของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ ในการสร้างสรรค์ผลงานจากการศึกษางานวิจัยในระดับปริญญาตรี และการนำเสนอชุดการแสดงผลงานนาฏศิลป์ 4 ภาค ของระดับวิทยาลัยนาฏศิลป์ การแสดงนาฏศิลป์ในประเด็นสุดท้ายนี้ได้มีการพัฒนาในการเรียนการสอน ในระดับอุดมศึกษา ระดับปริญญาตรีผ่านรายวิชาศิลปนิพนธ์เพื่อให้สอดคล้อง กับการพัฒนาด้านวิจัยการสร้างสรรค์ผลงานชุดการแสดงใหม่ ๆ ที่ได้คัดสรรค นำการแสดงที่เอกสารครบถ้วนการแสดงสวยงามและไม่เคยสร้างสรรค์ มาก่อน จัดเข้าบรรจุในหลักสูตรในระดับพื้นฐาน ระดับปริญญาตรีของวิทยาลัยฯ และในมหกรรมแสดงผลงานนาฏศิลป์ 4 ภาคที่จะจัดขึ้นในทุกๆปี ในกลุ่ม 12 วิทยาลัยนาฏศิลป์ทั่วประเทศ

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าสรุปผลได้ว่ารูปแบบการแสดงของวิทยาลัย นาฏศิลป์เชียงใหม่ที่มีการพัฒนารวมถึงการอนุรักษ์สร้างสรรค์มาตามลำดับ ปรากฏว่า ชุดที่ได้บรรจุเข้าอยู่ในหลักสูตรของการศึกษาภาควิชานาฏศิลป์ไทย ของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ที่แสดงเผยแพร่ มีทั้งหมด 21 ชุดการแสดง ผ่านตารางดังนี้

ภาพที่ 1 การถ่ายทอดท่ารำที่ได้รับถ่ายทอดในสายคุ้มหลวง
คุ้มพระราชชายาเจ้าดารารัศมีโดยครูสมพันธ์ โชตนา
ชุดการแสดงฟ้อนม่านแม่แล้
(เอกชัย ศรีรันดา, ผู้ถ่ายภาพ, 2546)

ตารางที่ 1 ตารางสรุปชุดการแสดงพื้นบ้านล้านนาของวิทยาลัย
นาฏศิลป์เชียงใหม่ที่ได้รับการถ่ายทอดในสายคุ้มหลวง คุ้มพระราชชายา
เจ้าดารารัศมี

ชื่อชุดการแสดง	ผู้แสดง	อุปกรณ์ การแสดง	หมายเหตุ
1.ฟ้อนเล็บ	หญิง	เล็บ	เพิ่มจำนวนผู้แสดง ตามความเหมาะสม
2.ฟ้อนน้อยใจยา	ชาย,หญิง	-	แสดงได้ตั้งแต่ 8-12 คน
3.ฟ้อนโยคีถวายไฟ	หญิง	ไม้เท้า	แสดงได้ตั้งแต่ 8-12 คน
4.ฟ้อนม่านมยุรเสียงตา หญิงล้วน- ชายหญิง	หญิง	ผ้าคล้องคอ และแหวนผ้า	แสดงได้ตั้งแต่ 8-16 คน
5.ฟ้อนม่านแม่แล้	หญิง	ผ้าคล้องคอ	แสดงได้ตั้งแต่ 8-16 คน

ตารางที่ 1 ตารางสรุปชุดการแสดงพื้นบ้านล้านนาของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ที่ได้รับการถ่ายทอดในสายคุ้มหลวง คุ้มพระราชชายาเจ้าดารารัศมี (ต่อ)

ชื่อชุดการแสดง	ผู้แสดง	อุปกรณ์การแสดง	หมายเหตุ
6.พ็อนเงี้ยว	หญิง	-	แสดงได้ตั้งแต่ 8-16 คน
7.ระบำซอ	หญิง	-	แสดงได้ตั้งแต่ 8-16 คน

จากตารางในช่วงที่ 1 ผลการศึกษาพบว่าการแสดงในยุคแรกเริ่มก่อตั้งโรงเรียนนาฏศิลป์เชียงใหม่แบบดั้งเดิมตามอัตลักษณ์พื้นบ้านล้านนา การแสดงในช่วงแรกนี้จะเป็นการรวบรวมการถ่ายทอดแบบคุ้มพระราชชายาเจ้าดารารัศมี โดยมีครูสมพันธ์ โชตนาเป็นแบบฉบับในการถ่ายทอดการแสดงให้แก่คณะครูและนักเรียนรุ่นแรก ทั้งหมด 7 ชุดการแสดงโดยปัจจุบันยังมีการถ่ายทอดและแสดงเผยแพร่อยู่

ภาพที่ 2 การแสดงแสดงพื้นบ้านล้านนาของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ ในแนวคิดสร้างสรรค์พัฒนาจากพ็อนต้นแบบพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ชุดการแสดง พ็อนนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่

(เอกชัย ศรีรินดา, ผู้ถ่ายภาพ, 2546)

ตารางที่ 2 ตารางสรุปชุดการแสดงพื้นบ้านล้านนาของวิทยาลัยนาฏศิลป์ เชียงใหม่ ในแนวคิดสร้างสรรค์พัฒนาจากพืชนต้นแบบพระราชชายา เจ้าดารารัศมี

ชื่อชุดการแสดง	ผู้แสดง	อุปกรณ์ การแสดง	หมายเหตุ
1.พ่อนวี	หญิง	พัด	แสดงได้ตั้งแต่ 8-12 คน
2.พ่อนสาวไหม	หญิง	-	แสดงได้ตั้งแต่ 8-12 คน
3.พ่อนที	หญิง	ร่ม	แสดงได้ตั้งแต่ 8-12 คน
4.พ่อนผาง	หญิง	ผางประทีป	แสดงได้ตั้งแต่ 8-16 คน
5.ระบำชาวเขา	หญิง	-	แสดงได้ตั้งแต่ 8-16 คน
6.พ่อนกมผัด	ชาย,หญิง	โคมแขวน, โคมผัด	แสดงได้ตั้งแต่ 8-16 คน
7.พ่อนนพบุรี ศรีนครพิงค์ เชียงใหม่	หญิง	-	แสดงได้ตั้งแต่ 8-12 คน

จากตารางในช่วงที่ 2 การแสดงในช่วงที่สองนี้เป็นการพัฒนาจากการแสดงรูปแบบเดิมที่ได้รับถ่ายทอดมาจากครูสมพันธ์ โชตนา ที่มีเพียงการแสดง 7 ชุด แต่ยังคงชุดการแสดงพื้นเมืองล้านนาที่ใช้ในการแสดงเผยแพร่ นาฏศิลป์ คณะครูภาควิชา นาฏศิลป์ไทยในขณะนั้นจึงได้ร่วมสร้างสรรค์ผลงานการแสดงขึ้นโดยมีครูสมพันธ์ โชตนา เป็นครูผู้กำกับดูแลการปรับทำรำ ให้มีเอกลักษณ์เฉพาะความเป็นล้านนา และมีครูรักเกียรติ ปัญญาศเป็น ผู้ประพันธ์บทเพลงที่ใช้ในการแสดงอีก 7 ชุดการแสดงเพิ่มเติม ของวิทยาลัย นาฏศิลป์เชียงใหม่

ภาพที่ 3 การแสดงพื้นบ้านล้านนาของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่
ในการสร้างสรรค์พัฒนาผลงานจากการศึกษางานวิจัยในระดับปริญญาตรี
และการเสนอชุดการแสดงนาฏศิลป์ 4 ภาค ของระดับวิทยาลัยนาฏศิลป์

ชุดการแสดงฟ้อนฮอก

(เอกชัย ศรีรินดา, ผู้ถ่ายภาพ, 2562)

ตารางที่ 3 ตารางสรุปชุดการแสดงพื้นบ้านล้านนาของวิทยาลัยนาฏศิลป์
เชียงใหม่ในการสร้างสรรค์พัฒนาผลงานจากการศึกษางานวิจัยในระดับ
ปริญญาตรีและการเสนอชุดการแสดงนาฏศิลป์ 4 ภาค ของระดับวิทยาลัย
นาฏศิลป์

ชื่อชุดการแสดง	ผู้แสดง	อุปกรณ์ การแสดง	หมายเหตุ
1.ฟ้อนฉาบ	หญิง	ฉาบ	แสดงได้ตั้งแต่ 8-12 คน
2.ฟ้อนโจ้ข้าว	ชาย,หญิง	กระบุงข้าว, ใบฝัดข้าว	แสดงได้ตั้งแต่ 8-16 คน
3.ฟ้อนสาวไหมแม้งบั้ง	ชาย,หญิง	-	แสดงได้ตั้งแต่ 8-12 คน
4.ฟ้อนอรุณเบิกฟ้าห้าเชียง	หญิง	-	แสดงได้ตั้งแต่ 5-20 คน
5.ฟ้อนมุ่นไหมฝ้ายงาม	ชาย,หญิง	-	แสดงได้ตั้งแต่ 8-12 คน

ตารางที่ 3 ตารางสรุปชุดการแสดงพื้นบ้านล้านนาของวิทยาลัยนาฏศิลป์ เชียงใหม่ในการสร้างสรรค์พัฒนาผลงานจากการศึกษางานวิจัยในระดับปริญญาตรีและการเสนอชุดการแสดงนาฏศิลป์ 4 ภาค ของระดับวิทยาลัยนาฏศิลป์ (ต่อ)

ชื่อชุดการแสดง	ผู้แสดง	อุปกรณ์การแสดง	หมายเหตุ
6.พ็อนหางนกยูง	ชาย,หญิง	หางนกยูง	แสดงได้ตั้งแต่ 6-12 คน
7.พ็อนฮอก	หญิง	ฮอก	แสดงได้ตั้งแต่ 8-16 คน

จากตารางในช่วงที่ 3 ปัจจุบันวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ได้ปรับเปลี่ยนการบริการด้านการศึกษากจากสถาบันนาฏดุริยางค์ กระทรวงศึกษาธิการเดิม มาสู่สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม จึงทำให้ระบบของการศึกษามีการพัฒนาจากเดิม โดยการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรศิลปกรรมชั้นสูง เป็นภาคพิเศษของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล พัฒนาเป็นสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ อย่างเต็มรูปแบบการศึกษาในระดับปริญญาตรี (สุรพล วิรุฬกรักษ์, 2549, น. 91) จึงทำให้มีวิชาการทำศิลปนิพนธ์ตามรูปแบบอนุรักษ์เดิมของการแสดงแบบพื้นบ้านล้านนาที่นักศึกษาได้ศึกษาอยู่ เพื่อให้สอดคล้องกับตัวรายวิชา โดยการผลักดันรูปแบบการสร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบใหม่ที่มีความเป็นล้านนา แต่ไม่ทิ้งความเป็นแบบฉบับพื้นเมืองล้านนาที่เรียกว่า “พ็อนแบบใหม่” เกิดขึ้นมาเพื่อให้นักศึกษาได้ค้นคว้าและสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์รูปแบบสร้างสรรค์ วัฒนธรรมในการเทศกาลนาฏศิลป์ 4 ภาค จึงเป็นปฐมเหตุแห่งการสร้างสรรคผลงาน โดยได้รับการบรรจุเข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอนของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ ทั้งหมด 7 ชุดการแสดง

โดยผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบการแสดงของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ที่มีการพัฒนาที่มีการอนุรักษ์และสร้างสรรค์มาตามลำดับปรากฏว่าชุดที่ได้บรรจุเข้าอยู่ในหลักสูตรของการศึกษาภาคศึกษานาฏศิลป์ไทยของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ที่ยังมีการถ่ายทอดและทำการแสดงเผยแพร่มีทั้งหมด 21 ชุดการแสดง

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยพบว่า การแสดงพื้นบ้านล้านนาของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ ที่ได้รับถ่ายทอดจากคุ้มหลวง ในพระอุปถัมภ์ของพระราชชายาเจ้าดารารัศมี มีทั้งหมด 7 ชุดการแสดง คือ ฟ้อนเล็บ ฟ้อนน้อยใจยา ฟ้อนโยคีถวายไฟ ฟ้อนม่านมุยเชียงตา (หญิงล้วน / ชาย-หญิง) ฟ้อนม่านแม่แล้ ฟ้อนเงี้ยว และระบำซอทั้ง 7 ชุดการแสดงมีรูปแบบลักษณะร่วมกันคือ เป็นการแสดงที่อาศัยความพร้อมเพรียงที่ประกอบกับวงดนตรีพื้นบ้านล้านนาหรือวงปี่พาทย์เมืองและวงสะล้อซอซึง โดยการแสดงทั้ง 7 ชุดนิยมแสดงในงานรื่นเริง มหรสพสมโภชตลอดจนงานพิธีกรรมบวงสรวง ซึ่งแบ่งออกเป็นการแสดงที่ใช้ผู้หญิงแสดงล้วน เป็นขบวนแห่ โดยเฉพาะฟ้อนเล็บที่แสดงถึงความงามของหญิงสาวล้านนา การเกี่ยวพาราสิ้อยู่ในชุดการแสดงฟ้อนน้อยใจยา ฟ้อนม่านมุยเชียงตา ฟ้อนโยคีถวายไฟ เป็นต้น ล้วนแต่ได้รับวัฒนธรรมจากประเทศพม่า โดยรูปแบบดังกล่าวคือ ลักษณะของการแสดงที่ได้รับถ่ายทอดในสายคุ้มหลวง คุ้มพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ที่สะท้อนถึงชาติพันธุ์ล้านนาที่ผสมผสาน วัฒนธรรมเงี้ยว และพม่า โดยในรูปแบบการแสดงในช่วงแรก ที่ผู้วิจัยได้ค้นพบ ซึ่งวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ได้รับถ่ายทอดจาก คุณครูสมพันธ์ โชตนา (นักแสดงในคุ้มหลวง) จนถึงปัจจุบัน

รูปแบบที่สองผู้วิจัยได้พบว่าเป็นการแสดงสร้างสรรค์ที่ได้รับต้นแบบมาจากฟ้อนในพระราชชายาเจ้าดารารัศมี เนื่องจากวิทยาลัยจำเป็นต้องคิดค้นการแสดงขึ้นมาใหม่ โดยมีครูสมพันธ์ โชตนา เป็นต้นแบบ ผู้นำ และถ่ายทอดการแสดงสร้างสรรค์ให้แก่คณะครูในภาควิชานาฏศิลป์ไทยของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ เพื่อใช้เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม เพื่อนำไปบรรจุอยู่ในหลักสูตรการเรียนการสอนตามระดับชั้น พบว่ามีทั้งสิ้น 7 ชุดการแสดง คือ ฟ้อนวี ฟ้อนสาวไหม ฟ้อนที ฟ้อนผาง ระบำชาวเขา ฟ้อนกมผัด และฟ้อนนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่ ผู้วิจัยพบว่า เป็นลักษณะการฟ้อนที่แสดงถึงวิถีชีวิตของชนชาวล้านนาซึ่งกระบวนการเหล่านี้ ได้ตั้งเป็นท่าฟ้อนเมือง และผสมผสานกับท่าทางการใช้ชีวิตจริงและได้อยู่ในหลักสูตรการเรียนสอนของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่

รูปแบบที่สามผู้วิจัยพบว่า เมื่อวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่มีการพัฒนา มาสู่หลักสูตรในระดับอุดมศึกษาจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการสร้างสรรค์ผลงาน เพื่อนำมาใช้ในการนำเสนอผลงานการแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์งานเทศกาลนาฏศิลป์ 4 ภาค และผลงานวิจัยของนักศึกษาที่ได้มาตรฐานและนำมาปรับให้สมบูรณ์ เพื่อนำการแสดงมาใช้ในการเรียนการสอนภายในวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ อีก 7 ชุดการแสดง คือ พ็อนฉาบ พ็อนโจ้ข้าว พ็อนสาวไหมแม้งบั้ง พ็อนอรุณเบิกฟ้าห้าเชียง พ็อนมุ่นไหมฝ้ายงาม พ็อนหางนกยูง และพ็อนฮอก พบว่าเป็นการผสมผสานกระบวนการทำรำของเดิมในคัมภีร์พระราชชายาเจ้าดารารัศมี พ็อนสร้างสรรค์ต้นแบบในพระราชชาเจ้าดารารัศมี และรูปแบบสุดท้าย คือการแสดงสร้างสรรค์แบบร่วมสมัยมีการพัฒนาในรูปแบบกระบวนการทำแถว เครื่องแต่งกายเพื่อให้ตอบโจทย์กระบวนการเรียนรู้ในระดับปริญญาตรี

ผู้วิจัยพบว่า การแสดงทั้งสามรูปแบบนี้เป็นกระบวนการอนุรักษ์ นาฏศิลป์ล้านนาตามกระบวนการที่ ได้รับถ่ายทอดมาตั้งแต่การแสดง ในพระอุปถัมภ์ในพระราชชายาเจ้าดารารัศมีจนกระทั่งปัจจุบัน และยังคง มีที่ท้าวว่าจะสืบเนื่องพัฒนาไม่หยุดยั้งเนื่องจากระบบการศึกษาต้องเรียนรู้ ทั้งของดั้งเดิมกรณีเชิงอนุรักษ์ ส่วนในเชิงการพัฒนาก็ต้องมีการต่อยอดพัฒนา ขึ้นมาใหม่ในทุกปีการศึกษา เพื่อนำเสนอผลงานวิจัยการแสดงนาฏศิลป์ 4 ภาค เป็นผลให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงานของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ เป็นประจำต่อเนื่องในทุกๆปี

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ควรมีการศึกษาและจัดเก็บข้อมูลการแสดงชุดอนุรักษ์ และ ชุดที่มีการพัฒนาในภาคปฏิบัติ โดยเฉพาะกลวิธีการรำที่เป็นแบบฉบับ ของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่และเมื่อจบการวิจัยในครั้งนี้ผู้ที่สนใจ หรือผู้เกี่ยวข้องควรนำไปพัฒนาและจัดเก็บข้อมูลของชุดการแสดงให้ครบถ้วน และเป็นปัจจุบัน เพื่อการอนุรักษ์สืบทอดด้านการแสดงนาฏศิลป์ล้านนา ในแบบของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่. (2534). 20 ปีวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่. เชียงใหม่: เชียงใหม่การพิมพ์.
- รุจพร ประชาเดชสุวัฒน์, (2549). รายงานวิจัยนาฏศิลป์ล้านนา กรณีศึกษา สมัยพระ ราชชายาเจ้าดารารัศมี. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมพันธ์ โชตนา. (2542). เอกสารประวัติความเป็นมาของคุ้มบ้านสมพันธ์ โชตนา. เชียงใหม่: วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่.
- สุรพล วิรุฬกรักษ์. (2549). นาฏศิลป์รัชกาลที่ 9. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอกชัย ศรีรินดา. (2562). การถ่ายถอดท่ารำที่ได้รับถ่ายทอดในสายคุ้มหลวงคุ้มพระราชชายาเจ้าดารารัศมี โดยครูสมพันธ์ โชตนา. เชียงใหม่: สาขาวิชานาฏศิลป์ไทยโขน วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่.
- _____. (2546). แสดงพื้นบ้านล้านนาของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ ในแนวคิดสร้างสรรค์พัฒนาจากฟอนต้นแบบพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ชุดการแสดงฟอนนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่. เชียงใหม่: สาขาวิชานาฏศิลป์ไทยโขน วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่.
- _____. (2546). แสดงพื้นบ้านล้านนาของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ ในแนวคิดสร้างสรรค์พัฒนาจากฟอนต้นแบบพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ชุดการแสดงฟอนนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่. เชียงใหม่: สาขาวิชานาฏศิลป์ไทยโขน วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่.
- _____. (2562). การแสดงพื้นบ้านล้านนาของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ ในการสร้างสรรค์พัฒนาผลงานจากการศึกษางานวิจัยในระดับปริญญาตรีและการเสนอชุดการแสดงนาฏศิลป์ 4 ภาค ของระดับวิทยาลัยนาฏศิลป์ ชุดการแสดงฟอนฮอก. เชียงใหม่: สาขาวิชานาฏศิลป์ไทยโขน วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่.